

nikationsvetenskap (och säkert också filmvetenskap) kan ha nytta av Fjelkestams retrofilibegrepp framstår som självklart (det finns många århundraden utöver 1700-talet på vilka det kan tillämpas), men jag tror också att bokens material kan göra den tilltalande för en bredare publik. Bokens emfas på historiehågel – att det är okej att begära det förflutna på olika sätt, till exempel genom att fantisera om vilken historisk figur man skulle vilja hängla med (eller närma sig bakifrån) – är sannolikt också igenkännbart för andra än mig.

Oscar von Seth

**Maria Trejling, *Creaturely metaphors.*
In D.H. Lawrence, H.D., and Virginia Woolf,
Stockholm: Stockholm University, 2025 (diss.
Stockholm)**

<https://doi.org/10.54797/tfl.v55i1.55943>

Inom fältet djurstudier har man ofta sett med kritisk blick på litterära representationer av djur. De anses vara antropocentriska och objektifierande, präglade av en mänskligt medierad förståelse snarare än av faktiska djurs existenser eller erfarenheter. En särställning i sammanhanget intar bildliga framställningar, i synnerhet metaforiska sådana, eftersom de tenderar att använda djuret för att karaktärisera det mänskliga och i detta gärna tar fasta på klichéartade, ensidiga och förmodade egenskaper hos djuret. Metaforen anses reducera djuret till ett berättartekniskt verktyg och därmed vara en del av människans förtryckande av djur.

Denna metaforskepsis vill Maria Trejling med sin avhandling *Creaturely Metaphors in D. H. Lawrence, H. D., and Virginia Woolf* utmana genom att i ett urval litterära texter utforska ”the interaction between animals, metaphors, and literarity”. Ambitionen är att synliggöra hur metaforiska djur inte nödvändigtvis leder till frånvaro av djur i texterna, på det sätt som kritiken inom djurstudier och posthumanism vill påskina. Snarare kan de i egenskap av sin metaforiskhet och sin lek med referentialitet – det Trejling betecknar litteraritet

– ha ett slags agens i texten genom att de påverkar betydelsen och berättandet i verken de befinner sig i. Det är alltså genom att studera metaforens snarare än djurens funktion i texterna som Trejling vill uppnå sin ambition: ”The present study is more concerned with metaphor than meat, with significations rather than slaughterhouses, with literary theory rather than leather” (s. 19), slår Trejling fast i avhandlingens introduktion. Att fokusera på ett metaforsteoretiskt utforskande i stället för att rikta intresse mot djurrepresentationer och deras eventuella påverkan på vår uppfattning och handlande mot verkliga djur kan förstås problematiseras. Trejling menar att litteraturen har fler verkningsmedel att framhäva djur med, än realistiska och referentiella skildringar: ”Trying to make animals ’present’ in texts may not always be the best strategy for animal justice” (s. 2).

Trejlings argumentation tar sin utgångspunkt i konstaterandet att djurstudiets misstro mot djurmetaforik i hög grad bottnar i föreställningen att metaforen är en ersättningstrop – metaforens logik uttrycks ju summariskt som att den ersätter betydelsen man faktiskt vill uttrycka med något annat. Trejling betecknar detta ”the substitutional fallacy” och menar att man inom djurstudiet låst sig fast vid denna föreställning och låter den styra tolkningar med följden att man bortser från andra effekter hos metaforen (och följaktligen djurens betydelse) i litterära texter. ”It is not metaphor that needs to be laid to rest, but the substitutional fallacy” (s. 200), som avhandlingsförfattaren retoriskt uttrycker det i sina sammanfattande noteringar. Trejling vill i stället framhålla metaforens spektralitet, det vill säga dess förmåga att osäkra fasta betydelser och öppna upp för alternativt meningsskapande.

För teoretiskt stöd vänder sig Trejling till dekonstruktionen – företrädesvis ett brett urval av Jacques Derridas texter och begrepp – samt Paul Ricœurs metaforsteori. Hos Derrida knyts begreppet spektralitet till konceptet hauntologi, ett sätt att beskriva hur det förflutna fortsätter att påverka och hemsöka nutiden. I en litterär kontext kan man säga att det utsagda och möjliga, men inte realiserade, kan ”spöka” i en litterär text. Denna spektralitet utmanar idén om en fixerad eller slutgiltig betydelse och bjuder in det Andra, det vill säga det som är närvarande i texten utan att explicit gestaltas eller uttalas. Detta andra kan handla om djur/animalitet. Ricœurs syn

på metaforen framhåller på liknande vis dess förmåga att utmana och utvidga invanda tankemönster. Metaforen beskrivs som ett slags seende som producerar något nytt snarare än att återge det befintliga, ett samtidigt vara och inte vara.

För att konkretisera sitt resonemang kring metaforen, djuret och litterariteten genomför Trejling analyser av tre engelskspråkiga romaner från tidigt 1900-tal: D. H. Lawrenes *The Rainbow* (1915), H. D.s *Asphodel* (1920) och Virginia Woolfs *The Waves* (1931). Urvalets modernistiska fokus motiveras med att det råder ett slags kongenialitet mellan ett modernistiskt omförhandlande av litterära konventioner, syn på referentialitet och litterärt betydelskapande, och den betydelsestabiliserande effekt hos metaforen som Trejling i derridansk anda vill framhålla. I likhet med många litterära verk från samma period innehåller de valda verken också perifera djur som kan betecknas som metaforiska och som i kraft av det bidrar till ett särskilt meningsskapande.

Analyserna tar fasta på olika perspektiv i de litterära verken, men utgår från den gemensamma och övergripande tesen att metaforer inte nödvändigtvis skapar en frånvaro av djur i texter utan snarare, genom att bidra till ett verks litteraritet, frambringar en relation till djur och animalitet – ”the peripheral creatures of *The Waves*, *The Rainbow* and *Asphodel* invite literarity into these works, and that they do so through their metaphoricity as well as their animality” (s. 5). Detta öppnar för nya ordningar och metaforen fungerar inte främst som stilistiska verktyg, utan också som en väg till ett utforskande av gränser för mänsklighet, djuriskhet, språk och mening.

I analysen av D. H. Lawrences *The Rainbow* undersöker exempelvis Trejling med hjälp av ett kyrkofönsters avbildning av ett lamm hur bildlighet tematiseras i verket. Där finns också skildringar av boskap som ger upphov till frågor om närhet och beröring, där det kan handla om såväl kroppslig som tolkande sådan, och där det Andra kan vara såväl ett språkligt uttryck som ett djur. Kapitlet diskuterar också djurmetaforiken som ett slags metod för att gestalta språkets otillräcklighet – djurens ordlöshet uttrycker i sig det outtalade. I analysen av *Asphodel* argumenterar Trejling för att de återkommande svalorna genom sina repetitiva framträdanden, skapar en rytm och rörelse i textens som inte bara speglar huvudkaraktärens inre tillstånd

utan i sin metaforiskhet även påverkar berättelsens övergripande struktur och narrativa riktning. I *The Waves* riktar Trejling uppmärksamheten mot exempelvis nattfjärilar som i kraft av sin metaforiskhet utmanar normativa mönster och förskjuter läsarens förväntningar. Trots den kvantitativt omfångsrika förekomsten av djur i romanen (Trejling räknar till 125) har djuren i *The Waves* tidigare inte ansetts vara porträtterade som någon form av subjektiva och medvetande varelser. Trejling belyser dock hur de oordnade rytmerna som dessa nattfjärilar ger upphov till har en agerande kraft som omprövar traditionella hierarkier mellan arter, mellan läsare och text och mellan textens olika narrativa beståndsdelar.

Trejlings avhandling utgör en välkommen nyansering av den kritik av litterära och metaforiska djurskildringar som blivit en posthumanismens och djurstudiets överenskomna hållning, med potential att vitalisera en invand tolkningspraktik som kanske riskerat att bli normativ. Säkerligen kommer den också att refereras till i kommande studier som behandlar metaforteoretiska frågor, och kanske även mer generella litteraturvetenskapliga frågor. *Creaturely metaphors in D. H. Lawrence, H.D., and Virginia Woolf* är på så sätt en rik avhandling, som gör relevanta iakttagelser och säger intressanta saker om flera områden. Ett förbehåll kan dock vara att mångfalden ibland får vissa konsekvenser för tydligheten.”[A]n animal metaphor does not render the figurative animal replacable”, konstaterar avhandlingsförfattaren inför de två avslutande analyskapitlen, och meddelar att detta ska påvisas genom att fokusera analysen på ”the traces of animals forming metaphorical meanings” (s. 105). Som läsare snuddar man vid en viss osäkerhet om vilket studieobjektet egentligen kommer att vara: är det metaforiska djur som är i fokus eller hur djur skapar metaforisk mening? Analysen ger delvis svar men en viss osäkerheten dröjer sig kvar i de egna slutsatserna: ”My responses to animal metaphors demonstrate that if the traces of actual animals are ignored or eradicated, the metaphor dies” (s. 202), lyder en av dem. Trots att det redan i avhandlingens inledning deklarerats att intresset för metaforen är större än intresset för djuret så finns en viss motsägelsefullhet i att det görs anspråk på att besvara kritik mot reducerande eller osynliggörande djurskildringar med ett konstaterande om metaforen.

Det är för övrigt en stilistiskt ambitiös avhandling som Trejling skrivit, där resonemangen gärna avslutas med en vackert formulerad insikt som fångar komplexa samband. I något fall kanske den stilistiska ambitionen infrias på bekostnad av pedagogiken. Å andra sidan kanske man kan se det som att Trejling gör det hon talar om, det vill säga lämnar en öppenhet i texten för alternativa innebörder. Kanske *Creaturely metaphors in D. H. Lawrence, H.D., and Virginia Woolf* är en spektral avhandling?

Marie Öhman

Louise Faymonville, *Hövisk litteratur och förändringar i det fornsvenska textlandskapet*, Stockholm: Stockholm Studies in Scandinavian Philology, New Series 72, 2023, 326 s. (diss. Stockholm)

<https://doi.org/10.54797/tfl.v55i1.55945>

Louise Faymonville har disputerat i nordiska språk men ämnet för hennes doktorsavhandling är på samma gång språkvetenskapligt och litteraturvetenskapligt. Den handlar om den höviska kulturens inflytande på svensk profan litteratur och litterärt språkbruk under senmedeltiden från tidigt 1300-tal till och med tidigt 1500-tal. Med ”hövisk kultur” avses en aristokratisk livsstil och ideologi med anknytning till riddaridealet i franska och tyska hovkretsar. En given utgångspunkt för hennes undersökning är de så kallade *Eufemiavisorerna*, tre välskrivna och underhållande riddarromaner på knittelvers, översatta i början av 1300-talet på föranstaltning av norska drottning Eufemia med anledning av hennes dotters äktenskap med svenske hertig Erik Magnusson. I Norge hade franska riddarromaner och hövisk kultur introducerats vid hovet och inom aristokratin redan under 1200-talet och inspirerat till ett rikt flöde av nyskrivna norröna texter i samma genre, särskilt på Island, där den inhemska berättarkonsten sedan länge var väl utvecklad.

Om drottningen hoppats att hennes initiativ skulle få samma inspi-